

lány kenyeret, lévén, hogy lesz még szőlő s lány kenyér. Végigrohanták egész Szeget, de nem találtak kenyeret, csak zsömlét. Így szőlőt és zsemlet vittek be neki. A siralomházban gyakorolják a rabok, hogy mit fognak mondani a vesztőhelyen. Egyszerűen mondogatják magukban. A bátyámnak ezek voltak az utolsó szavai: *A hazáért és a szabadságért halok meg.* Igazából nem is szívesen érdeklődtünk a részletek felől, mert csak rosszabb tett volna. Az, hogy küzdeni kellett a fennmaradásért, átszűrte bennünket ezen a nehéz helyzeten. Jó, a bátyám meghalt, de az életnek mennie kellett tovább.

– November 4. után az ismerősök, barátok hogyan fogadták a történeteket?

– Nagyon kevés barátunk maradt. Akik viszont megmaradtak, természetesen együttérzéssel. Emlékszem, egyszer egy nő benyitott hozzánk és anyám kezébe nyomott egy borítékot. Kinyitottuk, és pénz volt benne.

– Az elmúlt 40 év alatt mennyit beszéltek Józsefről?

– Inkább addig míg a szüleim éltek. Utána félttem attól, hogy a férjemnek kellemetlensége lehet ebből: nagyon nagyon kevesen tudták rólam, hogy nekem valaha volt egy bátyám. Ha megkérdezték tőlem, hogy van-e testvérem azt feleltem, hogy nincs, egyedül vagyok.

Kunstár Csaba

Döbör András

Szökés a recski haláltáborból

A következő oldalakon az ötvenes évek Magyarországnak egyik leginkább regénybe illő, legizgalmasabb és egyben leghátborzongatóbb eseményéről olvashat a kedves olvasó. Már a cím is árulkodó. Szökés a szupertitkos internálótáborból, abból a táborból, amelyről a nyugat-európai közvélemény csak a vakmerő tett után vett tudomást. Mielőtt követnénk az események menetét a résztvevők és a tanúk vallomásai alapján, ismerkedjünk meg gyorsan a magyar internálótábor nemzetközi előzményeivel, mintáival. Ezek ismeretében már könnyebben válaszolhatunk arra a kérdésre mi is, melyre majd a visszaemlékezők adnak konkrét választ: A recski tábor célja vajon „csupán” az internálás volt-, vagy a megsemmisítés?

I. Recski nemzetközi előzmények

A recski táborhoz hasonló intézmények Szovjet-Oroszországban már 1918 augusztusától működtek. A szovjet koncentrációs lágerok régi kolostorokból, apácázárdákból lettek kialakítva Moszkva és Novgorod környékén. Akkoriban összesen kb. 5000 embert tartottak fogva bennük.¹ 1918. szeptember 5-én látott napvilágot Grigorij Ivanovics Petrovskij belügyi népbiztos koncentrációs táborokat előállító rendelete.² Az első ennek nyomán kialakított mintatábor a Fehér-tengeri Szolovecki szigetekre hozták létre (ahol már 1718-tól állami börtön működött), Felix Edmundovics Dzerzsinszkij bel-

ügyi népbiztos és egyben CSEKA³ parancsnok utasítására. Az intézmény a *Politikai elkülönítő tábor* (Politicseszkije Izolatori) nevet kapta, induló létszáma 3760 fő volt, mely 1928-ra 60 000 főre emelkedett.⁴

E táborból mindössze egy rab, Sz. A. *Malzaganov* hajtott végre sikeres szökést, és „élményeiről” írott könyvét 1930-ban Londonban adta ki *Pokolsziget* címmel, de ekkor még senki sem hitt neki.⁵

Németországban az 1933. február 28-án kiadott ún. „Schutzhaft”-rendelet adta meg a törvényi lehetőséget internálótáborok felállításához, aláírója bizonyos Hermann Wilhelm *Göring*. A rendelet érvényes volt „minden olyan személyre, akinek magatartása a nép és az állam érdekét és biztonságát veszélyezteti”, és kihirdetése után nem sokkal, 1933. március 22-én meg is kezdte működését a Münchentől északnyugatra telepített *dachau*i büntető tábor. 1933 és 1945 között 206 000 ember fordult meg ott, és ebből meghalt 31 951.⁶ Dachauból is egy sikeres szökésről tudunk, mégpedig a münsteri egyházközség fiatal káplánjának a sikeréről.

II. A recskai tábor, és a szökés előtörténete

Recsk szovjet mintára épült és üzemelt. Ma még sajnos titkos (és az ún. „adatvédelmi törvény” miatt félő, hogy még sokáig az is marad) az *alapító rendelet*, és az, hogy ki jegyezte. Nem húzható a vizes lepedő minden rosszért csupán *Péter Gáborra*⁷ (és az ÁVH-ra), ugyanis felettesei tudta nélkül még ő sem intézkedhetett ilyen volumenű ügyben. Tudnia kellett róla a mindenható Párt Központi Vezetősége tagjainak, illetve a Központi Vezetőség Adminisztratív Osztályának is, melynek ekkor *Keleti Ferenc*⁸ volt a vezetője. És persze tudnia kellett róla a belügyminiszternek is, akit *Kádár János*nak hívtak.⁹

A rabokat a legkülönfélébb helyekről verbuválták össze (Gyűjtőfogház, Vác, Kistarcsa stb.) és Gödöllőn át vonaton, marhavagonokban szállították őket *Recsk-Parád-fürdő* állomásig. A rabok előélete sokszor homlokegyenesen ellenkező volt. Voltak közöttük kényelmetlenné vált „öskommunisták”, „jobboldali szociáldemokraták”, egyszerű parasztok, értelmiségiek, tudósok, művészek, horthysta katona- és rendőrtisztek, sőt voltak ávosok is. A közös bennük a „politikai megbízhatatlanság” volt, természetesen az *éberség jegyében*, melyet *Rákosi* „elvtárs” az 1949. szeptember 30-iki nagy budapesti pártaktíván fogalmazott meg először nyilvánosan.¹⁰

Kéri Kálmán vezérkari ezredes, miniszteri szárnysegéd 1942–44-ben, volt recskai rab

Hogyan bántak a rabokkal a megérkezés után? Erről valljon egy szemtanú, egy volt recski internált, Kéri Kálmán¹¹: „Egy ÁVH-százados lóhátról kísérte a menetet. Parancsára a géppisztolyos őrség futólépésben hajszolt a hegynek felfelé vivő úton. A vasútállomás a tábor-tól öt kilométerre feküdt. ... A lemaradókat ütrötték. Én nem bírtam sokáig, összeestem. Először is az örök összerugdostak. Nagy nehezen feltápáskodtam, de pár méter után ismét összecuklottam. Rugdosás következett, de mivel nem voltam képes felállni, két társammal feldobattak egy szekérre. ... Egy rozoga, birkatrágyával teli akolban aludtunk, és kora reggel már munkára fogtak bennünket. ... Gyenge voltam, és nem tudtam a munkát olyan intenzi-tással végezni, mint ahogyan megkövetelték. A felügyelő ÁVH-s rögtön megállapította, hogy szabotálok. No, ha valaki szabotál, akkor azt büntetni kell! ... Ásattak három lyukat, és a szűk gödrökbe beleállították az embert. Amikor én kerültem sorra, éppen szakadt az eső. Ott álltam étlén, szomjan. Az eső felülről verte a fejemet, a bokámtól felfelé egyre emelkedett a víz. Ha az örnek kedve támadt, kiparancsolt a mocsokból, megvert és visszarúgott... Ez volt a fogda, itt, Magyarországon, a szocializmus építésének hazájában.”¹²

A kérdésre pedig, ti. hogy Recsk internáló vagy megsemmisítő tábor volt-e, adjanak választ a szemtanúk:

„Szabadulásom után ... a nyilvántartásban nem találták a kartonomat. Másnap, amikor újra hiába keresték, és kiderült az is, hogy Recskén voltam, akkor hozta elő az irattá-ri polcokról egy nagyon rendes, udvarias rendőrtiszt és így szólt: »Miért nem mondtátok rögtön, hogy Recskén volt? A maguk kartonjait már három éve az elhaltak közé sorolták be...« Hát ennyire számított a hatalom a recski rabok visszatérésére.” (Pártay Tivadar, volt független kigazdapárti országgyűlési képviselő, hajdani recski rab.)¹³

„Az őrség parancsnoka Simon László ÁVH-s főhadnagy volt. Szadista mivoltát jellem-zi kedves mondása: »Magukat csak azért nem végeztük ki, mert a Szabad Európa Rádió so-kat pofázik, de nekem gondom lesz rá, hogy mielőbb megdögöljenek.« ... Jellemző az egész recski haláltáborra, hogy egy olyan kőbánya feltárására és megnyitására kényszerítettek min-ket, ami több mint száz év óta, sokszoros próbálkozással sem sikerült, sem fegyverekkel, sem jól megfizetett munkásokkal.” (Erdey Sándor, volt recski rab)¹⁴

„A halottak száma még ma is titok. Talán az elzárt iratokból lehetne kideríteni. Utó-lagos becslések és visszaemlékezések alapján 40-50 főre tehetjük azokat, akik sérülten, végel-gyengülésben elpusztultak. Nincs sírjuk ... halotti anyakönyvük sincsen. És még nem beszél-tem az öngyilkosokról. ... Semmi különbség nem volt a táborok között. Talán, talán ... annyi, hogy Recskén nem lőtték mestelenül tarkón az embereket, mint Dachauban, vagy Szolovecken.” (Kéri Kálmán)¹⁵

Azt hiszem, nem kell kommentárt fűzni e vallomásokhoz a recski tábor funkcióját illetően. S valószínűleg sikerült is volna az ÁVH és a Párt gyalázatos terve (a rendszerre veszélyes személyek lassú megsemmisítése), ha egy maroknyi bátor ember vakmerő tette a vi-lág tudomására nem hozza a magyar haláltábor létét, és Nagy Imre miniszterelnök a Sztálin „generalisszimusz” halálát¹⁶ követő enyhülés idején meg nem szünteti az inter-náló táborokat¹⁷, köztük a recski tábor.

III. A szökés

Recskről az első szökést Dobó József volt csendőr főhadnagy kísérelte meg, akinek sikerült is átjutnia Csehszlovákiába egy ismerőshöz, de mikor hírért vette, hogy édesapját és vejét a szökése utáni tizedik napon Recskre szállították, önként jelentkezett, hogy mentse őket. A táborbeli fogadtatásáról szóljon egy szemtanú: *„Négy ÁVH-s kézi- és láb-bilincsben vonszolt a földön egy vértől csöpögő embert, akiben Dobó bajtársunkat ismertük fel. ... Az ÁVH sorfala előtt felállították ... és parancsot adtak, hogy ... békaügetésben menj el közöttük. Rögtön az elején összeesett, és a terrorlegények ... addig ütötték, verték gumibottal és nadrágszíjjal, amíg csak vértócsában fetrengő húscsapat lett belőle. Még annyit láttunk, hogy pokrócba csavarták, és a föld alatti fogdába lökték le. Ez az esés 2 méterről már maga elég lenne a csonttöréshez ... Életét valószínűleg dr. Hoyos Jánosnak¹⁸ köszönhetette, aki elszállítására előtt minden sebész tudását latba vetve összefoltozta.”* (Erdey Sándor)¹⁹

Azonban az első szökés véres kudarca sem ingatta meg eltökélt szökési szándékát Michnay Gyulának²⁰ a magyar történelemben egyedülálló szökés megszervezőjének és sikeres végrehajtójának. A szervezés az ő érdeme, és a kivitelezés terhe is az ő vállán nyugodott. Társai: Lőcsey Géza, Stern Mendel, Stern Pál, Mózes Mihály, Kihut József, Kertész János és Haraszi József. A kerítésen kívülre jutás terve az volt, hogy Lőcsey ÁVH-snak öltözve kivetési rabtársait a táborból a „vasárnapi társadalmi munka” alatt, amikor a táborkörletet építik a rabok. A tervnek megfelelően egy a Lőcsey természetére „passzoló” ávos rabruhát szereztek, szétszedték azt, majd kifordítva összevarrták a szabóműhelyben, hogy a vörös csík (ami a rabok megkülönböztető jele volt) ne látszódjék. Az ÁVH-s tányérsapka Stern Pál műve volt. A derékszíjat Michnay két csajka babért vette. A géppisztoly készítése bizonyult a legnehezebb feladatnak. A tust Kihut vágta ki a fűrészüzemben, a csövet egy feketére festett kötő kalapácsnyél helyettesítette. A tust cipőkrémmel és olajjal pácolták, a szíja bőrvöből készült. A dobtárat Erdey Sándor készítette egy üres paradicsomos konzervdobozból. Az így készült utánzat tökéletes mása volt a 72 lövetű orosz géppisztolynak, a „dávajgitár”-nak.²¹

1951. május 20-án gyönyörű, verőfényes vasárnap délelőtt volt, mikor a nyolc szökevény egyszerűen kísétált a kerítésen vágott nyíláson, ahol a kőművesek jártak ki dolgozni – vasárnap kivételével! *„Lőcsey halálos nyugalommal kilépett a*

Michnay Gyula fiatal korában...

...és napjainkban

tisztásra kezében a cigarettával, mi meg kifigyeltük a fa mögött, hogy mikor néz el valamelyik őr a toronyból. A jobbfelől lévő elnézett, és akkor ő a jobb kezében tartva egy cigarettát, mély szíppantást véve lekasztotta a drótot. Százszor elpróbáltuk: 9 métert tudott menni, és akkor eldobta a cigarettacsikket. Kibújt kiugrott ... és elkezdte keresni a csikket. Az őr a toronyból ... automatikusan őt nézte. Ezalatt Lócsey meg tudta tenni a következő 9 métert, és akkor már csak hátulról lehetett látni." (Michnay Gyula)²²

A többiek pedig követték, mindenki munkához volt öltözve; szerszámokkal, malteros vödörrel, stb. fegyvelmezetten vonultak Lócsey után az erdőig. A baj akkor történt, amikor beértek oda, egy részük ugyanis pánikba esve, mindent eldobálva az előzetes megbeszélés ellenére déli irányba elfutott. Pedig úgy tervezték, hogy együtt menekülnek tovább a mindössze 35 km-re lévő csehszlovák határ felé. Csak Michnay, Lócsey és Mózes Mihály maradt együtt, s ők erőltetett menetben elindultak a megbeszéltek irányba. „A patakban mentünk egy jónéhány száz métert, hogy az üldöző kutyák a nyomunkat elveszítsék, és azután délre fordultunk, Kisternye irányába.” (Mózes Mihály)²³

„Hatalmas tempót diktálva sikerült elérnünk a kisternyei országutat, azon átlépve a túloldali dombról vettük észre, hogy micsoda nagy autósor jön, ugrálnak le a katonák és más fegyveres személyek kutyákkal, zárják le itt a környéket, de mi már két kilométerrel vagy hárommal túl voltunk az első zárógyűrűn. Ez volt a nagy szerencsénk.” (Michnay Gyula)²⁴

Kisternyénél délre fordultak. Mindenütt az erdőben mentek, sohasem mentek ki a nyílt terepre, csak éjszaka. Irányt a csillagok állásáról vettek, és szinte rohantak – ekkor már – Budapest felé. Útközben a mezőn ettek, amit találtak: zöldhagymát, nyerskáposztát – csak úgy, földesen. Buják térségét elhagyva, Szirák környékén a kis társaság újra szétvált, mivel Mózes Mihály Vác felé akart menekülni, Michnay és Lócsey pedig továbbra is Budapestre akartak eljutni. Az egyedül maradt Mózes Kosdon lakó régi ismerősiéhez igyekezett, ekkor már lázas betegen, és el is ért a falu határáig, azonban nem mert bemenni, csak beüzenni. „... Kijött a rejtékhelyemre, egy agyagbarlangba, és megmondta, hogy estére értem jönnek, mert most tele van rendőrökkel és katonával a környék, úgyhogy most veszélyes lenne a faluba bemenni. Időközben ott futballoztak a gyerekek a réten, és a labda begurult az agyagbarlangba, és a labda után futó gyerekek felfedeztek. Nagy kiabálás volt, amire fölfigyeltek a falu szélén állomásozó rendőrök, és így az ő fogságukba kerültem. ... Bevitték a váci rendőrkapitányságra, kezelésbe vettek. Nagyon megverték, ugye, a többi társaimnak a holtartózkodása után érdeklődtek, ... de hát erre nem tudtam semmi választ adni, úgyhogy nagyon kiadós verést kaptam. Elterültem az előtérben a szőnyegen, vizet öntöttek a fejembe, hogy magamhoz térjek, de nem tértem, mert ha fölkel az ember, akkor tovább verik. Hát ... egy őrt állítottak mellém, aztán jöttek Pestről értem. ... Vác után a Fő utcára hozták,

*ahol megint kiadós verést kaptam, hogy valljam be, hol van Michnay és hol van Lőcsey. Hát én nem tudtam. (Mózes Mihály)*²⁵

Közben Michnay és Lőcsey a Dunakeszi Műhelytelepnél elérték a Dunát. Itt ők is elváltak egymástól; Lőcsey úgy döntött, hogy áruzza a Dunát, s folytatja az utat tovább, nyugatra. Michnay bement Újpestre, ahol felkereste régi barátját, volt internált társát, *Pogány Györgyöt*. Ott kapott civil ruhát, megborotválkozott, és rá sem lehetett ismerni.²⁶ Erre szüksége is volt, hiszen barátja elmesélte neki, hogy az egész városban, a bekötő utakon, vonaton, autóbuszon, villamoson és az utcákban állandó a razzia, az ÁVH mindent elkövet a kézrekerítésért. A rokonoknál, barátoknál házkutatások voltak, és mindenhol, ahol feltételezték, hogy ott ők is megjelenhetnek. Pogányéktól pénzt is kapott, s folytatta útját. A család ezért a segítségért 2 évi börtönbüntetést kapott. Lőcseyt is elkapták nem sokkal később az osztrák határon, így az ÁVH minden energiáját Michnay kézrekerítésére szentelhette. Egyes források szerint ekkor már több tízezer határőr és ávós kereste a szökevényt, repülőgépek és helikopterek bevonásával.²⁷

S most nézzük a szökés további cseménytörténetét a leghitelesebb forrás, Michnay Gyula elbeszélésében.

„A múlt tapasztalatai alapján ... rendelkeztem azzal a képességgel, hogy bele tudtam magam élni az üldözők elképzeléseibe, és az volt a logikus, úgy cselekedni, hogy az abszolút logika-ellenes legyen. Én tudtam azt, hogy ők tudják, hogy én Malomsok községből származom, ahonnan légvonalban a Hanság 25 kilométerre van, és a logikus az lett volna, hogy itt ismeri az illető a terepet, majd itt megy. Viszont arról is értesültem, hogy a soproni és a győri rendőrséget kivezényelték a határra, úgyhogy ottan nem lehet átmenni. Egy este kimentem a Déli pályaudvarra, felszálltam az ún. bika vonatra (ez az a vonat, amellyel a Pesten maradt jérjek a Balatonon nyaraló feleségeikhez utaznak le), a Balaton déli partján eljutottam Balatonszentgyörgyig, innét Keszthely, Tüske, Ukk, Celldömölk. Celldömölkön jegyet váltottam Csapodra. Répcelaknál kerüli egymást a két vonat, mert az egyvágányú vonal. Volt még húsz forintom, és ahogy kinézek az ablakon, ... az IBUSZ-pavilonban megláttam valami szatnolba csomagolt cukorkát. Gondoltam, leszálllok, megveszem. Ahogy kiszálltam, és megvettem, visszanéztem. Hát nem határőrök igazoltatnak a vonatban?! Egy határvadász épp néz ki az ablakon. Oda szól nekik: »Bajtárs, legyen szíves, adja le a csomagomat, itt a vonatom«. Azt kérde: »Hova megy?« Mondom: »Beledre«. Hát odaválok vagyok, arra a környékre, persze, hogy tudtam a helyi viszonyokat. Ha már ott voltam Répcelakon, eszembe jutott, hogy van nekem egy régi internált barátom, orvos, dr. Nemere, aki ott lakik. ... Ott aludtam. Másnap az apósa, hátára véve egy zsákot, ment előttem az erdőben, én mögötte egy kapával, így leértünk Nagylőzsig. Nagylőzsnél már kiismertem magamat. ... S akkor az Ikva patak mentén, Újtagmajor mellett jutottam le a határra. Ott állt a drótkerítés. Két vagy három botlórótos aknákat föl kellett emelni és már át is értem.»²⁸

Azonban Deutschkreutz, ahová megérkezett, illetve Burgenland ekkor még a szovjet megszállási övezethez tartozott, és ott is bekapcsolódtak a keresésébe. A végsőig elfáradt és elesigázott Michnay azonban már nem bírt gyalog tovább szökni, ezért gondolt egy merészet: „Dél-Burgenlandból jött egy osztrák vonat, amelyik Kópházánál belép ma-

gyar területre, Sopronnál megáll, ott kettéválik, és visszamegy Ausztriába. Az egyik rész megy Wienerneustadtnak, a másik Bécsbe. Ez a Győr-Sopron-Ebenfurti Vasút. Erre szépen felkapaszkodtam. A határnál lelassított a vonat, a határvadászok fölszálltak a lépcsőkre, szépen bekísérték Sopronba, ott körülfogták a vonatot. Én kérem közben olvastam a Wiener Kuriert, az osztrák vonat osztrák felségterület. Na ja, elméletileg. És jött a mozdony, bekapcsolt, elindultunk, néztem ki az ablakon, a határvadász a lépcsőn barátságosan mosolygott rám, én visszamosolygottam, és így elérkeztünk Sopronkertvárosnál a határhoz. A vonat lelassított, a határvadászok leléptek, utána irány Bécsbe. Azt tudtam, hogy a Meidlinger-Süd Bahnhof, az már angol zóna.²⁹

Bécsben az amerikai hatóságoknál jelentkezett, de ott eleinte nem akartak hinni neki, illetve a szocializmussal semmilyen ideológiai ellentétben nem álló (!), a segítőit megnevezni nem akaró (eleve elkerülendő az amerikaiak beszerkezési-zsarolási kísérleteit) Michnay Gyula személyével nem tudtak mit kezdeni.³⁰ Így történhetett az, hogy a világ csupán három hónappal a szökés után tudhatta meg a teljes igazságot, egy véletlen esemény folytán. Michnaynak Bécs után nem hittek, vagy nem akartak hinni sem Linzben, sem Salzburgban, sem Münchenben a Szabad Európa Rádiónál. Azonban egy nap a müncheni utcákat róva találkozott egy régi barátjával, Dr. Földes Pap Károly egyetemi tanárral, református lelkésszel, aki éppen egy találkozóra sietett. Találkozója volt báró Weiss Edittel, a Weiss Manfréd lányával, aki már amerikai-magyar milliomosként egyike volt a Szabad Európa Rádió finanszírozóinak. Michnay vele tartott, és sikerült meggyőznie a hölgyet igazáról, aki kijelentette, hogy ha a SzER nem hozza le recski „sztoriját”, akkor megvonja tőlük az anyagi támogatást.³¹ Michnay szédületes memóriáját jellemzi, hogy kb. 520 recski internált nevét sorolta fel emlékezetből a rádiónak. Sok hozzátartozó innen tudhatta meg, hogy szerettei élnek és Reesken vannak. Szökésével és a haláltábor borzalmainak őszinte feltárásával összességében megfizethetetlen szolgálatot tett maguknak a raboknak is. „Mi, az akkori internáltak, a rajtunk esett megtorlástól függetlenül hála-lásak lehetünk Michnaynak, mert az ő szökése tette lehetővé, hogy mi is szabadok lehettünk és nem kerültünk a Katynhoz hasonló tömegsírba.” (Erdey Sándor)³²

IV. A megtorlás

A szökés nem készítette önvizsgálatra az ÁVH-t. Nyolc rab megszökött ugyan, de az ottmaradottakon könnyen bosszút lehetett állni – és az ávósok nem hagyták ki a kínálkozó lehetőséget szadista hajlamaik kiélésére. Összegyűjtötték azokat, akik a szökevények ágszomszédai voltak, és ezért „hivatalból” tudniuk illett a szökés előkészületeiről, illetve azokat, akiket a *vamzerok* (besúgók) „beköptek”. Ezeket a szerencsétleneket elkülönítették egy juhakolban, napokon át a falhoz állítva kellett várakozniuk arra, hogy „kihallgatásra” szólítsák, és egyenként kínozzák, üssék-verjék őket – egészen addig, amíg nem „vallanak”. Volt, aki ezt órákig; és volt, aki napokig bírta, de előbb utóbb mindenki „vallott”, még az is, aki nem tudott semmiről.

Amikor a hét elfogott szökevény együtt volt (és már tudtak arról is, hogy Michnaynak sikerült, tehát rá nem érdemes várni), az ÁVH egy aljas erődemonstrációt

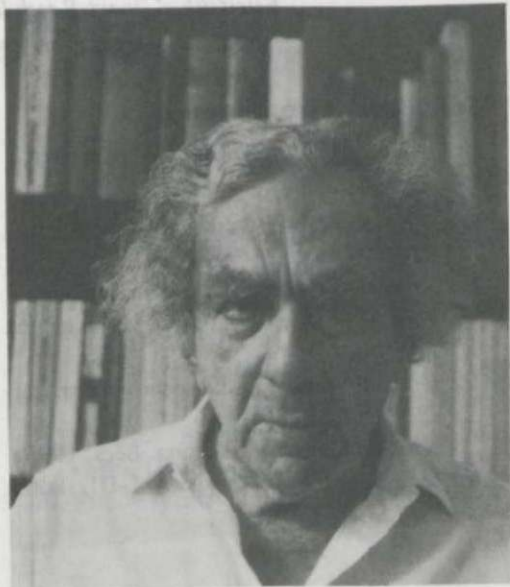
tartott a táborban. „A táborparancsnok hegyi beszédet tartott, melynek lényege az volt, hogy a közbiztonság Magyarországon ma már annyira megerősödött, hogy az összlakosság segítségével bárkit el tudnak fogni, a szervezett összműködésre ez a példa is jellemző. Hét aljas szökevényt fogtak el, a nyolcadik sem érte el célját, nyugati megbízót. A határon szökés közben agyonlőtték, így szerencséje volt, mert nem kerülhetett ide vissza, hogy ő is elnyerje méltó büntetését.

1954 tavaszán a tábor kerítését már felverte a gaz

A szót a karvalyképű, mosolygó terrorfiú, makaróni vette át, aki felszólította az ún. jóérzésű internáltakat, hogy jelentkezzenek és álljanak bosszút azokon, akik felelősek a táborban történt szigorításokért, verésekért, valamint fogdabüntetésekért. Kijelentette, ha a szökés nem történt volna meg, az egész tábor már most szabadult volna. ... Ekkor Ignác István egykori idegenlégios vezetésével megindult sorban a patkányok hada. Előbb jöttek a brigádvezetők kivétel nélkül, majd Lencsés a szocdemek nagy részével. A kistarcsaiak közül csak a brigádvezetők és egy két vamzer jelentkezett.

A csöselék megrohanta az összekötözött, védtelen társainkat ... A kihízott erőteljes brigádvezetők, élükön Ignáccal, Tamás Dezsővel és Lencsessel puszta ököllel, erőteljes rúgásokkal, taposásokkal élték ki az amúgy is magukban rejlő szadizmusukat. Az áldozatok ... az első ütésekre már össze is csukódtak, ösztönösen igyekeztek megkötözött kezükkel legalább a fejüket védeni, de ez sehogyan sem sikerülhetett, mert az ordasok válogatás nélkül rúgtak, tapostak, közben egymást biztatták, heccelték. Az ÁVH-sok pedig, mint valami bikaviadalon, úgy drukoltak, ... A viadal után, melyet az örök hagyattak abba, a vérbefagyott szerencsétleneket egyszerűen teherkocsira dobálták, és előttünk ismeretlen helyre szállították. (Erdey Sándor)³³

Faludy György

A hét szökevény ügyében két évig nem volt tárgyalás, a Fő utcában, a hatodik emeleten, a „Hütlén” osztályon őrizték őket. 1953-ban a Nagy Imre miniszterelnöksége alatti enyhébb korszakban tartották meg a tárgyalást és fogolyszökésért ítélték el őket; 5 és 8 év közötti büntetést kaptak. A szökés, illetve a haláltábor léte megrázta Magyarországot, a nyugati országokat, s azokat, akik még hitték az „emberarcú kommunizmusban”. Ettől kezdve a tábor meglétét nem lehetett titokban tartani, és sokak szerint ez az esemény változtatta meg az ÁVH rabokkal szembeni likvidálási szándékát. S bár a Nagy Imre által 1953-ban elrendelt felszámolásig eltelt három év alatt a különböző források szerint 40-50 ember lelte Recskén halálát, szerencsére a tábor nem vált többszáz rendszerellenes paraszt, munkás, értelmiségi, tudós, művész, politikus, illetve hithű szociáldemokrata és kommunista, egyszóval többszáz becsületes magyar ember vesztőhelyévé.

A Recskén három évet raboskodó nagy költőnk, *Faludy György*³⁴, barátai, internáltársai kérésére egy tanulságos verssel, a *Búcsú Recsktől* cíművel búcsúzott a tábortól. Zárószóként egy rövid részletet idézünk belőle:

*„A szenvedés. Már rég kijárt nekem belőle egy adag.
Örökké torzó maradok, ha át nem adom magamat.
Volt, ki úgy szűröcsölte hideg árnját, mint a forrásvizet,
más elnyúlt, mint a tetszhalott, míg más örökké jajgatott.
Hátranézek, s szégyenkezem, amiért könnyebb volt nekem
mert minden kínom és bajom elszibbad, ha megverselem.
S ha nem szibbadt? Lázongtam s ezt mondtam: mindez mit ér nekünk?
Jobb lesz Magyarország attól, hogy oly sok éve szenvedünk?*

*Felejtjük el, mert Recsk letűnt. De tanuljunk belőle:
jobb lett az ország, ha ugyan mi jobbakk lettünk tőle.*³⁵

Felhasznált irodalom

- ☐ Böszörményi Géza: Recsk 1950–1953. Bp., 1990.
- ☐ Erdy Sándor: A recski tábor rabjai. Bp., 1989.
- ☐ Faludy György: Versesk. Bp., 1995.
- ☐ Faludy György: Pokolbéli víg napjaim. Bp., 1989.
- ☐ Kubinyi Ferenc: „...ketrecbe engem zártak...” Bp., 1989.
- ☐ Kubinyi Ferenc: Vaskorona. Bécs, 1995.
- ☐ Magyar Életrajzi Lexikon I–III. kötet. Bp., 1967–1981.
- ☐ Magyar Életrajzi Lexikon (1978–1991). Bp., 1994.
- ☐ Magyarország története 1918–1990. Egyetemi tankönyv. Szerk.: Pölöskei Ferenc [et al.] Bp., 1995.
- ☐ Méray Tibor: Nagy Imre élete és halála. Bp., 1989.
- ☐ Officina Egyetemes Lexikon. Főszerk.: Markó László, Bp., 1994.

Jegyzetek

1. Kubinyi: Vaskorona 100–101.p.
2. A Szovjet Köztársaság Rendeleteinek Gyűjteménye 1918. 65. kötet 701. p.
3. A későbbiekben: GPU, NKVD, MGB, KGB. (D. A.)
4. Kubinyi: Vaskorona 101. p.
5. Kubinyi: Vaskorona 101. p.
6. Kubinyi: Vaskorona 101. p.
7. Az Államvédelmi Hatóság altábornagyi rangban levő mindenható vezetője (D. A.)
8. Keleti György jelenlegi honvédelmi miniszter édesapja (Kubinyi: Vaskorona 102. p.)
9. Kubinyi: Vaskorona 102. p.
10. Magyarország története 212. p.
11. Magyar katonatiszt; 1944-ben az 1. magyar hadsereg vezérkari főnöke, X. 15-én átment a szovjet Vörös Hadsereghez, szovjet és magyar internálása után Recskén raboskodott, 1990-től MDF-es országgyűlési képviselő, a magyar parlament korelnöke, 1994-ben hunyt el. (D.A.)
12. Kubinyi: „...ketrecbe engem zártak...” 255–256. p.
13. Kubinyi: Vaskorona 102. p.
14. Erdey 59., 43. p.
15. Kubinyi: „...ketrecbe engem zártak...” 261. p.
16. 1953. március 5. (D. A.)
17. 1953. július 30-án az Elnöki Tanács törvényerejű rendeletével létrehozta a Legfelső Ügyészséget, és elrendelte az internáló táborok megszüntetését. (D. A.)
18. gróf, 1939-ben kapott orvosi diplomát, szívspecialista és szívsebész, az első magyar szívműtét végrehajtója (1948), 1949-ben letartóztatták, internálták, 1956-ban szabadult, részt vett a forradalomban, majd annak vérbefojtása után az USA-ba emigrált. (D. A.)
19. Erdey 63. p.
20. Apja nagy tekintélyű katonatiszt volt, anyja pedig a II. világháború alatt részt vett az ellenállási mozgalomban, s mielőtt a GESTAPO letartóztatta volna, agyonlőtte magát. Michnay Gyula apja útját követve katonai középiskolába járt, a háború végén munkaszolgálatos volt, a háború után a Szövetséges Ellenőrző Bizottság tolmácsaként dolgozott. 1947-ben tartóztatták le, a budadéli internálótáborba került, ahonnan megpróbált megszökni, de meglőtték. Innen Kistarcsára, majd Recskre internálták. Az NSZK-ban telepedett le a sikeres szökés után. (D. A.)
21. Erdey 102–103.p.
22. Böszörményi 91–92.p.
23. Böszörményi 92–93.p.
24. Böszörményi 93.p.
25. Böszörményi 94–95.p.
26. Böszörményi 95.p.
27. Erdey 109.p.
28. Böszörményi 96.p.
29. Böszörményi 97.p.
30. Böszörményi 98.p.
31. Böszörményi 99.p.
32. Erdey 113.p.
33. Erdey 119–120.p.
34. Faludy György, költő, 1939-ben emigrált, 1946-ban tért haza, nagy sikerű és sokat vitatott Villon-átköltései révén vált ismertté, 1950-ben Recskre internálták, 1953-ban szabadult, 1990-ig emigrációban élt, a rendszerváltás után, ünnepélyes fogadtatásban részesítve tért vissza. (D. A.)
35. Faludy: Versek 355. p.